

Серебрянський П.В.
аспірант кафедри галузевого права
Херсонського державного університету
м.Херсон

Правовий аналіз окремих положень Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»

Прийнятий 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (надалі – Закон) повинен вирішити низку проблем, пов'язаних із забезпеченням безпеки учасників кримінального процесу. Закон передбачає систему заходів державного захисту учасників кримінального процесу та включає в себе заходи безпеки зазначених осіб.

Аналіз викладених у ньому правових норм свідчить про те, що зазначений Закон не передбачає чітких механізмів реалізації заходів безпеки, крім того, відсутність фактичного механізму його фінансування, робить його декларативним.

У статті 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Виходячи з цього, представляється, що саме держава зобов'язана забезпечувати стан захищеності прав і законних інтересів усіх учасників кримінального процесу за допомогою застосування відповідних заходів безпеки.

Розділ перший Закону присвячений загальним положенням. Звернувшись до статті 1 цього Закону, можливо зробити висновок, що законодавці намагались дати загальне поняття забезпечення безпеки. Так, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень, - це здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя.

Втім, поза увагою залишено той факт, що захист покладається безпосередньо на державу, як гаранта прав і свобод людини і громадянина. Це поняття так і не отримало в законі чіткого визначення. З урахуванням того, що саме на державу покладається обов'язок щодо захисту і гарантій прав людини і громадянина в нашій країні, доцільніше визначити поняття «забезпечення безпеки», викладеної у статті 1 Закону, а саме: «забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень - це здійснення передбачених

Законом і кримінально-процесуальним законодавством заходів безпеки, спрямованих на захист їх життя, здоров'я та (або) майна, а також заходів соціального захисту зазначених осіб у зв'язку з участю в кримінальному процесі і є обов'язком держави, у зв'язку з чим реалізація цієї функції покладається на державні та правоохоронні органи, уповноважені виконувати її у відповідності із законодавством». [7, 85].

У статті 2 Закону перераховані особи, які підлягають державному захисту. Водночас слід констатувати, що до цього переліку не включені особи, які сприяють правосуддю в ході проведення оперативно-розшукової діяльності, але не є штатними працівниками органів, які здійснюють цю діяльність. Хоча в п.6 ч.1 ст.7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 №2135-ХІІ закріплено обов'язок органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, забезпечити безпеку особам, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, беруть участь у кримінальному судочинстві, членам їх сімей та близьким родичам.

У цьому випадку варто погодитися з думкою Л.В. Брусніцина, який зазначає, що в коло осіб, які підлягають державному захисту (стаття 2 Закону), крім наділених тим або іншим процесуальним статусом, включити осіб, «які заявили в правоохоронні органи про злочин або іншим чином брали участь у виявленні, попередженні, припиненні злочину».

Виходячи з вищевикладеного, статтю 2 Закону доцільно доповнити ще одним пунктом, а саме: «інші особи, які брали участь у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті чи розслідуванні злочинів». Дане доповнення дозволить привести у відповідність норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» і Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», покликаних забезпечувати безпеку осіб, які сприяють правосуддю [6, 11].

У відповідності зі статтею 3 Закону, до органів, покликаних забезпечувати державний захист, відносяться:

- органи, які приймають рішення про здійснення державного захисту;
- органи, які здійснюють заходи безпеки.

До органів, які приймають рішення про застосування заходів безпеки належать слідчий, прокурор, суд, у провадженні яких знаходяться кримінальні провадження щодо кримінальних правопорушень, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали або беруть участь особи, зазначені у статті 2 Закону, а також орган (підрозділ), що здійснює оперативно-розшукову діяльність, щодо осіб, які брали участь або сприяли виявленню, попередженню, припиненню злочинів. Рішення про застосування заходів безпеки може бути прийнято слідчим суддею у випадках, передбачених статтею 206 Кримінального процесуального кодексу України.

Згідно ч.3 ст.3 Закону здійснення заходів безпеки покладається за підслідністю на органи служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національне антикорупційне бюро України, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи. Безпеку осіб, яких беруть під захист, якщо кримінальні

провадження знаходяться у провадженні податкової міліції або суду, забезпечує за їх рішенням відповідно орган служби безпеки, Державного бюро розслідувань, орган внутрішніх справ, орган Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України або орган чи установа виконання покарань, слідчий ізолятор. Безпеку особи, взятої під захист, якщо її тримають в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі, забезпечує відповідний підрозділ такої установи чи слідчого ізолятора незалежно від того, у провадженні якого органу знаходиться кримінальне провадження.

Що стосується органів, які здійснюють заходи безпеки, то в законі спостерігається диференційований підхід до виконання відповідних повноважень між силовими структурами. Доцільно конкретизувати перелік державних органів і посадових осіб, які покликані здійснювати заходи безпеки, для того щоб уникнути виникнення різних тлумачень зазначеної норми.

Зокрема, право приймати рішення про здійснення державного захисту доцільно покласти на прокурора. При цьому, закріпити право за особою щодо якої застосовуються заходи безпеки, якщо у застосуванні таких їй відмовлено, оскаржити рішення прокурора в суді. Думається, що це дозволить централізувати прийняття рішень про застосування заходів безпеки. Так, наприклад, у США таке рішення приймає Генеральний прокурор країни. [8, 45].

Втім, стосовно нашої країни, таке повноваження необов'язково покладати на Генерального прокурора, так як це буде дуже тривала процедура. Тому можливо покласти право прийняття рішення про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, на прокурорів областей і прирівняних до них прокурорів, залежно від підслідності кримінальних проваджень. Відповідно внести зміни у ч. 2 статті 3 Закону та викласти її в наступній редакції: «Рішення про застосування заходів безпеки приймає прокурор у межах своєї компетенції, якщо інше не передбачено кримінально-процесуальним законодавством України».

Це виправдовується тими владними повноваженнями, якими наділений прокурор у силу свого процесуального статусу. Передача повноважень щодо прийняття рішення про забезпечення безпеки одній особі, зокрема прокурору, виправдовується ще й тим, що такі заходи безпеки, як переселення на інше місце проживання, заміна документів, зміна зовнішності; зміна місця роботи (служби) або навчання, вимагає залучення додаткових сил і засобів. Прокурор володіє набагато більшими можливостями щодо залучення таких сил і коштів, ніж, наприклад, слідчий, органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Що стосується здійснення заходів безпеки, то цей обов'язок слід покласти на конкретну службу, як, наприклад, це зроблено в США, де після прийняття Генеральним прокурором рішення про здійснення заходів державного захисту, особа, якій загрожує небезпека, потрапляє в руки фахівця служби судового виконання, який здійснює з ним всю подальшу роботу, пов'язану із забезпеченням його безпеки. [8, 50].

В статті 4 Закону визначено правову основу забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, зокрема це Конституція України,

Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», інші закони. Втім, законодавцем залишено поза увагою, що наша країна активно втілює в національне законодавство норми міжнародного права. Так, в ст.9 Конституції України прямо зазначається, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Тому, доцільно доповнити статтю 4 Закону, а саме: «а також міжнародними договорами».

Таким чином, прийняття Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» являється позитивним явищем у кримінальному процесі та однозначно потребує подальшого вдосконалення. При цьому, зміни та доповнення в норми Закону повинні бути спрямовані на запобігання виникнення будь-яких загроз відносно учасників кримінального процесу.

«Література»:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2014 № 4651-VI.
3. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 N 3781-XII.
4. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23.12.1993 N 3782-XII.
5. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 №2135-XII.
6. Брусницын Л.В. О государственной защите потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства // Рос. юстиция. – 2003. - №11. – С.11.
7. Зеленецький В.С., Куркін М.В. Поняття безпеки та її забезпечення учасниками кримінального процесу. Вісник. – Х., 1997. – С. 85.
8. Ромадановский К.О. Сравнительный анализ законодательств различных стран в области государственной защиты потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства. 2006. — С. 45.